

Mezinárodní spravedlnost: tribunály OSN, Jihoafrická Komise pravdy a usmíření

Ivana Janů¹

Úvod

Společnost v morální krizi, jejíž původ tkví v autoritativním, totalitním režimu nedávné minulosti, se nemůže uzdravit, pokud si nenastaví zrcadlo. Musí se především ptát jaký vztah vlastně k této minulosti má – nestačí proto o dokumenty opřený názor specialistů, profesionálních analytiků jakými jsou intelektuálové. Názor většiny by měl vyplývat z poměrně sofistikovaného průzkumu veřejného mínění, tedy takového, který by například rozlišil, co si myslí přímí účastníci zkoumaného období národních dějin, a jak je informovaná mládež. K tomu by měla ovšem být připojena i informace o úrovni výuky historie na základních i středních školách. Až potom je možné účinně ovlivňovat smýšlení společnosti s cílem restituování hodnot minulým režimem zničených.

I. kapitola – Mezinárodní trestní tribunály

Historie mezinárodního trestního soudnictví není dlouhá. Téměř každý po malém zamyšlení uvede, že prvním v řadě byl Mezinárodní vojenský tribunál, který působil v Norimberku po skončení 2. světové války (dále jen Norimberský tribunál)² a soudil nacistické zločiny. Již ne tak známý v evropském povědomí je Tokijský tribunál.³

V r. 1993 vznikl další Mezinárodní trestní tribunál pro souzení zločinů spáchaných v bývalé Jugoslávii (ICTY) a o rok později v r. 1994 byl zřízen Mezinárodní trestní tribunál pro zločiny spáchané ve Rwandě (ICTR). V r. 2002 vznikl Mezinárodní trestní soud (ICC), který rovněž sídlí v Den Haagu, podobně jako ICTY. Tento soud je soudem se stálým mandátem, na rozdíl od ICTY a ICTR, které jsou soudy ad hoc a skončí svoji činnost, tak jak jim ukládá jejich mandát, kterým je vybavila Rada bezpečnosti, tj. po odsouzení závažných zločinů trestných podle mezinárodního humanitárního práva. .

¹ Ivana Janů, soudce ad litem Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii (ICTY) od září 2001 až září 2004, v současné době soudkyně Ústavního soudu ČR.

² Agreement for the Prosecution and Punishment of the Major War Criminals of the European Axis. Dostupné z: <http://www.unhcr.org>. Dohoda o stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců Evropské Osy, spolu s připojeným Statutem vojenského tribunálu ze dne 8.srpna 1945, publikováno pod č. 164/1947 Sb., tzv. Londýnská charta

³ Tokijský tribunál byl zřízen v r. 1946 vyhlášením generála Mac Arthura. Charter of the International Military Tribunal for the Far East, annexed to the Proclamation by General Mac Arthur, 19 January 1946, in T.I.A.S. No 1589.

1. Norimberský tribunál

Právním základem jeho vzniku byla mezinárodní smlouva – Dohoda čtyř vítězných mocností po porážce nacistického Německa o stíhání a potrestání válečných zločinů, jejíž součástí byl i Statut tribunálu.

Podle **Dohody** měli být **hlavní** zločinci potrestáni **společným rozhodnutím** spojeneckých vlád, tj USA, SSSR, Francie, Anglie. Statut obsahoval složení, pravomoci a úkoly tribunálu. Dohoda byla otevřena k přístupu dalších vlád. Přístup se uskutečňoval notifikací vládě Spojeného království diplomatickou cestou. Přistoupilo k ní i tehdejší Československo a dalších 18 států. Dohoda nebránila výkonu jurisdikce žádnému, již ustavenému (nebo v budoucnu zamyšlenému) státnímu či okupačnímu soudu, na kterémkoliv spojeneckém území či v Německu v souzením dalších válečných zločinů. Dohoda o společném postupu byla uzavřena na dobu 1 roku.

Podle **Statutu** byl Mezinárodní tribunál zřízen k spravedlivému a rychlému trestnímu řízení s hlavními válečnými zločinci a k jejich potrestání (čl. 1). Každý signatář měl v tribunálu jednoho člena a jednoho jeho zástupce. Zástupci členů měli povinnost být přítomni všem zasedáním a v případě potřeby nahradit člena (čl. 2). Předseda byl volený pro každý projednávaný trestní případ, předsednictví bylo rotační (čl. 3). Rozhodnutí byla přijímána většinou hlasů (při rovnosti rozhodoval hlas předsedy). Odsouzení a tresty však mohly být ukládány pouze při shodě tří členů (čl. 4). Tribunál měl pravomoc soudit a trestat hlavní válečné zločince individuálně jako fyzické osoby nebo individuálně jako členy organizací. Tribunál soudil tyto zločiny:

- a) zločiny proti míru (výčet uveden ve Statutu),
- b) válečné zločiny (výčet uveden ve Statutu),
- c) zločiny proti lidskosti, zejména vraždy, vyhlazování, zotročování, deportace a další nelidské činy spáchané proti jakémukoliv civilnímu obyvatelstvu, **před** nebo během války nebo perzekuce na politickém, rasovém nebo náboženském základě nebo v souvislosti s jakýmkoliv zločinem v jurisdikci tribunálu **bez ohledu na to, zda došlo k porušení domácího práva země, kde byly spáchány.**

Vůdcové, organizátoři, podněcovatelé a spoluviníci, kteří měli účast na formulaci nebo provádění **SPOLEČNÉHO PLÁNU** (Common Plan) nebo spiknutí ke spáchání některého ze zmíněných zločinů, byli **odpovědni za všechny činy všech osob při provádění takového plánu** (čl. 6). Není bez zajímavosti, že doktrínu společného zločinného podniku (Joint Criminal Enterprise **JCE**, původně Common Plan nebo Common Criminal purpose nebo Common design), používá i ICTY, čímž navázal na toto ustanovení a dovedl jeho nezbytnost

jako formy kolektivního páčání zločinů v mezinárodním právu. Podrobnosti budou uvedeny v části 2. týkající se ICTY na str. 7. Podobné ustanovení má ve svém Statutu i ICC čl. 25 odst. 3 písm. d)

Oficiální postavení obžalovaných, ať jako hlav států anebo členů vlády, nebylo bráno jako skutečnost, která by je zprošťovala odpovědnosti, ani jako skutečnost zmírňující trest (čl.7). Skutečnost, že obžalovaný jednal na rozkaz své vlády nebo představeného, ho nezbavovala individuální odpovědnosti, ale mohla být pokládána za polehčující okolnost při ukládání trestu, jestliže soud rozhodl, že si toho žádá spravedlnost (čl. 8).

Při hlavním líčení s kterýmkoliv jednotlivým členem některé skupiny nebo organizace mohl Norimberský tribunál prohlásit (v souvislosti s činem, pro který jedinec mohl být odsouzen), že skupina nebo organizace, které byl souzený členem, byla **organizací zločinnou** (čl. 9). Pokud byla skupina či organizace **prohlášena za zločinnou**, mohl každý signatářský stát stíhat její členy pro toto členství před vojenskými nebo okupačními soudy. Zločinná povaha příslušné organizace již nemohla být zpochybňována (čl. 10).

Další články statutu obsahují principy spravedlivého procesu pro souzené, včetně práva obhajovat se sám či prostřednictvím zvoleného obhájce, předkládat důkazy na svoji obhajobu a provádět křížový výslech svědků obžaloby... (*Principy ve svém základu splňují požadavky fair procesu i podle dnešních kritérií – pozn. autorky*).

Dále následují procesní pravidla o vedení soudního jednání, včetně možnosti přiznání či popření viny, závěrečných řečí a posledního slova obžalovaného (čl. 24).

Rozsudek soudu – výrok o vině nebo nevině nebyl podroben dalšímu přezkumu. Kontrolní rada pro Německo, která k výkonu trestu vydávala rozkazy, však mohla změnit trest ve smyslu jeho zmírnění, ale nemohla trest, v neprospěch odsouzeného, zpřísnit (čl. 26). Jako trest bylo možno uložit trest smrti anebo jiný spravedlivý trest (čl. 27). Vedle trestu mohl tribunál zbavit odsouzeného „**všeho nakradeného majetku**“ a nařídit jeho odevzdání Kontrolní radě pro Německo (čl. 28).

To, že se vítězné mocnosti (USA, Anglie, Francie, SSSR) rozhodly vykonat společně to, co mohla každá z nich vykonat jednotlivě na okupovaném území Německa, bylo v tvořícím se mezinárodním společenství přijato s respektem a byly tak položeny základy mezinárodního trestního soudnictví. Z těchto základů čerpají všechny později ustavené mezinárodní trestní tribunály.

Mezinárodní význam Norimberského tribunálu byl ještě posílen 11. prosince 1946, kdy VS OSN jednomyslně přijalo Rezoluci,⁴ kterou uznalo a potvrdilo právní principy mezinárodního práva, podle kterých soud postupoval, obsažené v jeho Statutu a rozhodnutích. Dalo by se říci, že to byl vskutku tento krok, který formálně učinil ze soudu čtyř mocností soud mezinárodní, tak jak byl ostatně širokou mezinárodní veřejností vnímán od svého založení. V průběhu zhruba jednoho roku stanulo před tímto soudem 24 bývalých nacistických pohlavárů obžalovaných z trestných činů proti míru, válečných trestných činů a trestných činů proti lidskosti, spáchaných v průběhu 10 let trvající nacistické diktatury. Všichni obžalovaní popírali svoji vinu. Norimberský tribunál vykonával svoji jurisdikci exkluzivně a za zmínku stojí, že soudil obžalované i v jejich nepřítomnosti (pokud byli na útěku nebo se skrývali).

Další ad hoc soudy, ICTY a ICTR, na tento soud navazují. Pozoruhodné je srovnání jejich výkonnosti. Norimberský tribunál za pouhý rok odsoudil 24 obžalovaných.⁵ Tribunál pro bývalou Jugoslávii za dobu své osmnáctileté existence obžaloval 161 osob a pravomocně odsoudil k datu 20. 6. 2009 celkem 120 osob. Je zřejmé, že „cenu za výkon“ si odnáší Norimberský tribunál. Za tímto výsledkem stojí současná zvýšená ochrana práv obviněných a obžalovaných, a také to, že Norimberský tribunál měl pouze jednoinstanční proceduru, a jak již bylo zmíněno soudil i v nepřítomnosti. Je zajímavé se zamyslet, proč současné mezinárodní tribunály tuto praxi opustily. Možnost soudit v nepřítomnosti, za situace, kdy obžalovaný o tom, že je volán k odpovědnosti ví, a přesto je na útěku nebo se skrývá, existuje v mnoha právních řádech demokratických států⁶ (s různými možnostmi revidovat soudní rozhodnutí následně). Co je důležité je, že důkazy, zejména svědecké výpovědi, jejichž přesnost plynutím času přirozeně mizí, jsou podchyceny a zaznamenány. Současný princip, podle kterého nelze v nepřítomnosti soudit, v podstatě znamená hrozbu, že vina obžalovaných nebude prokázána (např. gen. Mladič).

⁴ Affirmation of the Principles of International Law Recognized by the Charter of the Nürnberg Tribunal, G.A.Res. 95 (I), U.N.GAOR, Ist Sess., pt.2, at 1144, U.N. Doc. A/236, 1946. Dostupné též z <http://untreaty.un.org/cod>.

⁵ Z 24 obžalovaných bylo odsouzeno: 11 k trestu smrti
3 doživotní trest
3 zproštění obžaloby
Ostatní odsouzeni k 10 až 20 letům

⁶ Itálie, Francie, Rakousko Švýcarsko, Česká republika

2. Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii (ICTY)

ICTY započal svoji existenci na základě Rezoluce 827 Rady bezpečnosti (dále RB) OSN z 25. května 1993,⁷ která postupovala na základě kapitoly VII Charty OSN. Zmíněná rezoluce obsahovala i Statut ICTY.⁸ Z těchto důvodů je ICTY pomocným orgánem RB. O rok později (1994) vznikl obdobným způsobem ICTR.

Podle kapitoly VII Rezoluce, přísluší RB určovat existenci jakékoli hrozby míru, porušení míru, aktu agrese a přísluší jí přijímat opatření k obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti.

ICTY je ad hoc tribunálem (stejně jako ICTR). Je povolán RB k tomu, aby soudil a trestal trestné činy spáchané po 1. lednu 1991 na území bývalé Jugoslávie. Jeho mandát se vztahuje na všechna závažná porušení mezinárodního humanitárního práva. Jeho jurisdikce má přednost před jurisdikcí národní, resp. je s ní souběžná, ale tribunál si podržuje možnost prolomení zásady „ne bis in idem“ a může soudit znovu v případě, že národní soud by postupoval vůči obžalovanému protekčním způsobem a nebo nevedl řádný proces. Aplikuje mezinárodní humanitární smluvní právo a mezinárodní obyčejové právo. Do jurisdikce ICTY (ratione materiae) spadají 3 druhy zločinů podle mezinárodního práva:

- a) válečné zločiny,
- b) genocida,
- c) zločiny proti lidskosti.

ad a) válečné zločiny jsou podle Statutu rozděleny do dvou podskupin. První tvoří závažná porušování Ženevských úmluv z r. 1949 (čl. 2). Druhou představují porušení zákonů a obyčejů války, tzv. Haagské právo z r. 1907 s připojeným Řádem války pozemní (čl.3). Válečné zločiny mohou být spáchany pouze v podmínkách ozbrojeného konfliktu. V případě první podskupiny, závažné porušování Ženevských úmluv z r. 1949 vyžaduje, aby konflikt měl mezinárodní charakter.

ad b) genocida je definována tak, že bylo převzato doslovné znění z čl. II. Úmluvy o zabránění a trestání zločinů genocidy z r. 1948. Zločin genocidy může být spáchán jak v době války, tak v době míru (čl. 4).

ad c) zločiny proti lidskosti jsou vyjmenovány demonstrativním výčtem v čl. 5. Jsou to následující zločiny: vražda, vyhlazování, zotročování, deportace, uvěznění, mučení, znásilnění, perzekuce z politických, rasových a náboženských důvodů a jiné nelidské činy. Trestné činy proti lidskosti musí být namířeny proti jakémukoliv civilnímu obyvatelstvu a je

⁷ United Nations Security Council Resolution 827. Dostupné z: www.un.org/documents

⁸ Statute of the Tribunal. Dostupné z: <http://www.icty.org>.

vyžadováno, aby tyto zločiny byly spáchány v ozbrojeném konfliktu, který má buď mezinárodní nebo vnitrostátní charakter. Tato podmínka v Římském statutu ICC již vyžadována není. Dále aplikační praxe ICTY vyžaduje, aby šlo o útoky, které jsou rozsáhlé nebo systematické (ačkoliv tento požadavek není výslovným požadavkem čl. 5).

ICTY vykonává jurisdikci nad fyzickými osobami (čl. 6).

Individuální trestní odpovědnost se vztahuje na osoby, které plánovaly, podněcovaly, nařizovaly, páchaly nebo jinak pomáhaly (aided and abetted) v plánování, přípravě nebo páchání zločinů uvedených v čl. 2 – 5 Statutu, budou individuálně odpovědní za zločin. (čl. 7 odst. 1).

Druhý odstavec vylučuje, aby pozice obžalovaného (hlavy státu nebo člena vlády...) umožňovala snížení nebo vyloučení individuální odpovědnosti anebo zmírnění trestu (čl. 7 odst. 2).

Odpovědnost nadřízeného (superior) je dána, pokud nadřízený věděl anebo měl důvod vědět, že podřízený (subordinate) chce páchat anebo již spáchal trestnou činnost a nadřízený nepřijal nezbytná a rozumná opatření, aby aktům podřízeného zabránil anebo pachatele potrestal (čl. 7 odst. 3). V aplikační praxi ICTY se toto ustanovení používá jak na vojenské, tak i civilní nadřízené.

Fakt, že obžalovaný jednal na příkaz vlády (Government) či nadřízeného, jej nevyvíňuje, neoslabuje jeho vinu, ale může být považován za polehčující okolnost při vyměření trestu, pokud ICTY dojde k závěru, že si tak žádá spravedlnost (Čl. 7 odst. 4).

Tribunál může soudit všechny zločiny spáchané na území bývalé Jugoslávie od 1. ledna 1991 (čl. 8).

Jeho jurisdikce má přednost před jurisdikcí národní (čl. 9).

ICTY sestává z následujících orgánů (čl. 11):

- a) prvostupňové senáty jsou obsazené třemi soudci a jeden odvolací senát je pětičlenný (the Trial Chambers and the Appeal Chamber)
- b) prokurátor (the Prosecutor)
- c) kancelář soudu, která slouží jak soudcům, tak prokurátorovi (the Registry)

Práva obžalovaného jsou velmi podrobně upravena v čl. 21.

Ve zbývajících člancích Statutu jsou obsaženy *obecné zásady trestního řízení před ICTY*. Podrobnou úpravu trestního řízení obsahuje Procesní a důkazní řád, který přijímá sám ICTY a který jej i novelizuje. Prokurátor zahajuje vyšetřování ex officio a předkládá žalobu (Indictment) a důkazní materiál soudu resp. soudci a ten ji potvrdí nebo zamítne. Trestní řízení má charakter kontradiktorního procesu, který pochází z Common Law systému. Obžalovaný má možnost přiznat nebo popřít svoji vinu na počátku řízení. Nicméně tento systém má i některé prvky z oblasti práva kontinentálního (Civil Law). Prokurátor má povinnost při vyšetřování shromažďovat důkazy ve prospěch i neprospěch obviněného a dát je povinně v určitém stadiu řízení obhajobě k dispozici. Rovněž tak větší možnost aktivního zasahování do procesu mají i soudci. ICTY rozhoduje rozsudkem (the Judgement), pro který musí hlasovat většina senátu. Soudce, který nesouhlasí, může připojit své samostatné nebo odlišné stanovisko. Nejtěžší trest, který může ICTY uložit, je odnětí svobody na doživotí.

Trest odsouzených ICTY je vykonáván ve státech, které s ICTY uzavřely smlouvu o výkonu trestu. Doposud tuto smlouvu uzavřelo 17 států⁹.

Institut společného zločinného podniku (Joint Criminal Enterprise), dále jen JCE

Shora uvedenou doktrínu společného kriminálního podniku dovedil odvolací senát ICTY v případě Duško Tadiče¹⁰, přičemž vyšel z premisy, že přestože zločiny podle mezinárodního práva jsou páčány většinou kolektivně, je nutno jejich pachatele soudit individuálně. Je úkolem obžaloby prokázat individuální vinu pachatelů před soudem nad rozumnou pochybnost.

Dále je citováno z rozsudku odvolacího senátu ve věci D.Tadič v bodech 190 – 195.

190. Statut se nezastavuje u vymezení personální jurisdikce individuální trestní odpovědnosti (čl. 7 odst. 1). Nevylučuje ty režimy účasti na páčání zločinů, které nastanou, když více osob majících společný plán se pustí do zločinné aktivity, která je následně provedena společně nebo některými členy této skupiny osob. Kdokoliv přispěje ke spáchání zločinu skupinou nebo některými jejími členy při provádění společného kriminálního plánu, může být trestně odpovědný – v závislosti na dalších podmínkách.

⁹ Do září 2008 to byly státy Itálie, Finsko, Norsko, Švédsko, Rakousko, Francie, Španělsko, Německo, Dánsko, Spojené království, Belgie, Ukrajina, Portugalsko, Estonsko, Slovensko, Polsko, Albánie.

¹⁰ Prosecutor v. D.Tadič, Case No.: IT-94-1-A, Judgement, 15 July 1999, body 185-195. Volně přeloženo autorkou příspěvku.

191. Takováto interpretace je diktována ne pouze předmětem a cílem Statutu, ale je rovněž oprávněna samotnou podstatou mnoha mezinárodních zločinů, páchaných za válečných okolností. Většina těchto zločinů nevyplývala z kriminální dispozice jednotlivců, ale je manifestací kolektivní kriminality: zločiny jsou páchany skupinami, které postupují podle společného zločinného plánu nebo předlohy. Ačkoliv pouze někteří členové skupiny fyzicky spáchají zločin (vražda, vyhlazování...), účast a přispění dalších členů skupiny je často zásadní pro páchaný trestný čin. Morální váha těch, co participují, není často menší než těch, kteří skutečně zločiny páchají.

192. Za těchto okolností, podle názoru odvolacího senátu, považovat za trestně odpovědného jako pachatele pouze toho, kdo páchá trestnou činnost materiálně, by ignorovalo roli spolupachatelů (co-perpetrators), všech těch, kteří umožnili pachateli fyzicky zločin spáchat. Stejně tak, v závislosti na okolnostech, považovat ty druhé odpovědné pouze za pomocníky (aiders and abettors) by nepravdivě zmírňovalo stupeň jejich trestní odpovědnosti.

193. Interpretace vycházející ze Statutu a původní neodmyslitelná charakteristika mnoha zločinů páchaných ve válce, opravňuje a dovoluje závěr, že mezinárodní trestní odpovědnost zahrnuje činy páchané kolektivně k prosazení společného kriminálního plánu.

194. Protože Statut ICTY nespécifikuje (ani výslovně, ani implicitně) objektivní a subjektivní znaky (actus reus and mens rea) této kategorie kolektivní kriminality, proto bylo nutno, pokud jde o specifikaci trestního jednání a zločinného úmyslu, obrátit se k identifikaci těchto znaků do oblasti mezinárodního obyčejového práva.

Obyčejová pravidla jsou zřejmá a zjistitelná zejména především z rozsouzených případů (case law), tj. rozsudků nad válečnými zločinci po 2. světové válce a mezinárodní legislativy.

195. Mnoho případů válečných zločinů po 2. světové válce vycházelo (podle odvolacího senátu) ze zásady, že když dvě nebo více osob jednájí společně, aby prosadily společný zločinný záměr, pak za zločiny, které spáchá kdokoliv z nich, jsou trestně odpovědní všichni členové skupiny.

Z relevantní judikatury (case law) pak odvolací senát dovedil **tři rozdílné kategorie**¹¹ kolektivní kriminality.

¹¹ Prosecutor v. D.Tadić, Case No.: IT-94-1-A, Judgement, 15 July 1999, body 196-220 (nepřeloženo).

Zpochybňování legitimacy ICTY

Zpochybňování legitimacy je založeno na názoru, že exekutivní orgán, kterým je RB, si nemůže atrahovat pravomoci, které přísluší pouze Valnému shromáždění OSN jako celku (dále jen VS OSN), kde by každý stát mohl uplatnit svoji nezávislou vůli, nebo prostřednictvím diplomatické konference s účastí všech států. Tyto námitky byly opakovaně vznášeny v různých případech projednávaných před soudem. S touto námitkou se tribunál vypořádal ve svém prvním rozhodovaném případě (case Tadić), který na základě odvolání projednávala i Appeal Chamber – odvolací komora, která potvrdila pravomoci RB. Tuto námitku vznášel i Slobodan Milošević, Radovan Karadžić a další. K opodstatněnosti kroku RB vedla neudržitelná, katastrofální humanitární situace v bývalé Jugoslávii, za které bylo nutno jednat co nejdříve. Cesta přes Valné shromáždění OSN či diplomatickou konferenci je velmi zdlouhavá (deset let, viz ICC). Navíc volba soudců a rozpočet soudu jsou zcela v kompetenci VS OSN.

3. Mezinárodní trestní soud (ICC)

Dne 17. července 1998 diplomatická konference přijala Římský statut (dále jen ŘS) Mezinárodního trestního soudu (ICC).¹² Statut tohoto soudu, který je mnohostrannou mezinárodní smlouvou, nabyl platnosti 1. července 2002 (šedesát dní po ratifikaci šedesátým státem). Nemůže proto soudit zločiny spáchané před tímto datem, protože by byl porušen zákaz retroaktivity obsažený v čl. 24 ŘS. Tento soud je, na rozdíl od ICTY a ICTR, stálou institucí se samostatnou mezinárodněprávní subjektivitou a proto není pomocným orgánem RB OSN, na rozdíl od předcházejících ad hoc soudů. Jeho jurisdikce *ratione materiae* je obsažena v článku 5 ŘS a je následující:

- a) trestný čin genocidy,
- b) trestné činy válečné,
- c) trestné činy proti lidskosti. Tyto činy jsou v základu shodné s úpravou ve Statutu ICTY. Některé z nich jsou širěji rozvedeny, navíc je písm. i) nedobrovolné mizení osob a písm. j) zločin apartheidu. Jedná se o demonstrativní výčet. **Velmi důležité je, že zločiny proti lidskosti nemusí podle Římského statutu, který představuje současný stupeň dosaženého vývoje v mezinárodním trestním právu, mít**

¹² Rome Statute of the International Criminal Court. Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int>.

souvislost s ozbrojeným konfliktem, ale i nadále musí být páchany v rámci rozsáhlého nebo systematického útoku proti civilnímu obyvatelstvu při vědomí existence takového útoku.

- d) trestný čin agrese (nebyl doposud definován). Jurisdikci vůči zločinu agrese bude ICC vykonávat poté, kdy bude přijato ustanovení definující tento zločin a stanovující podmínky, za nichž může tuto jurisdikci vykonávat.

ICC může, počínaje dnem 1. července 2002, soudit trestné činy spáchané, občany členských států - signatářů a také trestné činy, bez ohledu na občanství pachatelů, spáchané na území členských států. Další případy, které jdou nad tato dvě kritéria, může ICC soudit pouze z iniciativy RB OSN. Rada bezpečnosti může rovněž požádat ICC, aby v určitém konkrétním případě odložil vyšetřování, či trestní stíhání nezahajoval nebo v něm nepokračoval, a to po dobu 12 měsíců. RB může tuto žádost i opakovat za stejných podmínek. Činí tak Rezolucí podle kapitoly VII. Charty OSN (čl. 16).

ICC pracuje na principu komplementarity, tzn., že soudí shora uvedené trestné činy a osoby jen v případě, že národní soudy nemohou nebo nechtějí soudit a vykonat spravedlnost samy. Jednotlivé státy, signatáři ŘS, jsou tedy prioritně odpovědní za trestní stíhání zločinů obsažených ve Statutu.

ICC zahajuje výkon své jurisdikce ohledně zločinů uvedených ve statutu

- a) na základě oznámení smluvní strany (signatářů),
- b) na základě oznámení RB,
- c) prokurátor (žalobce) může zahájit vyšetřování z vlastní iniciativy (proprio motu), na základě podaného oznámení.

ICC aplikuje, kromě práva upraveného v ŘS, mezinárodní humanitární smluvní právo a mezinárodní obyčejové právo.

ICC doposud nerozhodl žádný trestní případ.¹³

Pro Českou republiku, vstoupil Římský statut v platnost dne 1. října 2009 a ČR se stala 110 smluvní stranou.¹⁴

¹³ 31. března 2005 byla Rezolucí RB č. 1593/2005 ze dne 31. 3. 2005 ICC svěřena závažná situace v soudánském Darfúru. Prvního června 2008 prokurátor ICC Luis Moreno – Ocampo obvinil současného prezidenta Súdanu Al Bashira z genocidy, trestných činů proti lidskosti a válečných zločinů v Darfúru. Soud vydal zatýkácí rozkaz a omezil rozsah žaloby vypuštěním genocidy. Soudní rozhodnutí je napadáno Africkou Unií, Ligou arabských států ... a rovněž tak vládami Ruska a Číny.

¹⁴ Ze stálých členů RB doposud ŘS neratifikovaly USA, Čína a Rusko.

4. Shrnutí

Již od Norimberského tribunálu je společné všem mezinárodním trestním soudům, že z trestní odpovědnosti nejsou vyňaty ani hlavy států ani další vysoce postavené osoby.

Smyslem jejich činnosti je:

- potrestat ty, co spáchali zločiny (retribuce),
- odradit další pachatele od páchaní trestné činnosti (deterence),
- poskytnout spravedlnost obětem trestných činů,
- pomáhat k nastolení klidu a míru, podporovat usmíření v oblasti postižené válkou tam, kde úsilí suverénních států selhalo.

Zdalo by se, že zřízení a zahájení činnosti stálého Mezinárodního trestního soudu v r. 2002 by mělo být mementem všem mocným tohoto světa. Soud by měl připomínat, že spravedlnost čeká institucionálně připravená s pohotovými prokurátory a soudci a bude soudit všechny případy, ve kterých národní soudy budou liknavě nebo nečinně přihlížet jak bezmocných obětí trestných činů přibývá. (Bohužel, je nutno mít na paměti, že se může jednat o trestné činy spáchané až po 1. červnu 2002 a rovněž tak, jak již bylo zmíněno, může být činnost ICC na 12 měsíců RB opakovaně pozastavena.

II. kapitola: Přiznání viny před soudem – Guilty Pleas

Přiznání viny je akceptovatelný institut v některých národních jurisdikcích. Jeho účelem, kromě umožnění projevu účinné lítosti a doznání se k činu, je snaha snížit délku projednávaných případů a předcházet přetížení soudů a urychlit řízení.

Stejný institut je obsažen i v proceduře ICTY v rámci předběžného řízení (Rule 62 bis Rules of procedure and evidence). Pokud obžalovaný prohlásí, že je nevinen, nastupuje normální dokazovací řízení. Pokud přizná vinu následuje zkrácené řízení, tzv. Sentencing Hearing, tzn., že případ je zpravidla ukončen jedním veřejným jednáním. Podmínky, za kterých může soud přijmout přiznání viny jsou následující:

- přiznání viny musí být dobrovolné,
- přiznání viny musí být informované,
- přiznání viny nesmí být dvojznačné,

- musí být dostatečně prokázáno, že se trestný čin stal a že obžalovaný na něm měl účast. Dále nesmí být, pokud jde o fakta případu (skutkové okolnosti), nesouhlas mezi stranami sporu.

Zatímco od počátku existence ICTY do r. 2002, tj. celkem za 7 let došlo pouze k 4 případům přiznání viny, v r. 2003 bylo těchto případů překvapivě 10. Po tomto roce šlo opět o případy ojedinělé.

Podrobněji se budu zabývat dvěma případy přiznání viny, které jsou svým charakterem mimořádné.

1. Dražen Erdemovič – 23 let Chorvat byl členem vojenského útvaru bosenskosrbské armády a zúčastnil se masové popravky bosenských Muslimů – mužů ve věku 17 až 60 let dovážených ze Sebrenice ve vesnici Pilica dne 16.6.1995. Erdemovič, který měl velký problém se svým svědomím, svěřil svůj příběh jednomu novináři, následně byl zatčen a předán do Haagu. Plně přiznal svoji vinu (nejdříve, že se dopustil zločinu proti lidskosti, později válečných zločinů). Byl ve velmi špatném psychickém stavu, takže soudce nařídil jeho psychiatrické a psychologické vyšetření. Bylo zjištěno, že trpí posttraumatickým stresem a dezorientací a proces s ním musel být odložen. Ve své obhajobě uvedl, že byl k trestnímu jednání donucen (the offences were committed under duress). Neměl na výběr, byl postaven před skutečnost, že bude střílet nebo bude zastřelen. Osobně popravil 70 osob. Později byl sám zraněn a následně hospitalizován v Bělehradě.

Obhajoba namítala, že podle obecných principů trestního práva je takovéto donucení kompletní obhajobou a vylučuje protiprávnost jednání pachatele. Nicméně odvolací senát, stejně jako senát prvostupňový, uzavřel, že ani takovéto přímé donucení nemůže zbavit pachatele osobní odpovědnosti a viny a může být pouze polehčující okolností ve smyslu čl. 7 odst. 4 Statutu ICTY. Po zvážení všech polehčujících okolností jako je věk, rodinná situace, zdráhavost ve vykonávání příkazu, charakter, dále pak plné přiznání viny, lítost, donucení a rovněž vysoký stupeň spolupráce s vyšetřovateli, která vedla zásadním způsobem k objasnění později souzených případů genocidy v Srebrenici; jeho původní trest 10 let byl snížěn na 5 let.¹⁵

¹⁵ Prosecutor v. Erdemovič, Case No IT-96-22 Sentencing Judgement, 29. November 1996. Volně přeloženo autorkou.

Prosecutor v. Erdemovič, Case No IT 96-22-A, Sentencing Appeal 7.October, 1997. Volně přeloženo autorkou.

2. Biljana Plavšić – byla členkou nejvyššího politického vedení, tj. kolektivního prezidentství Srbské republiky BH, které bylo složeno z Radovana Karadžiče, Nikoly Koljeviče a Biljany Plavšić. V lednu 2001 se dobrovolně vzdala ICTY; 2. října 2002 uznala vinu k bodu 3 obžaloby, který se týkal perzekuce a zločinů proti lidskosti.

Původně chtěla tato obvinění vyvracet. Posléze ale měla čas tato obvinění se svými právníky posoudit a udělat si i vlastní šetření a závěry, že tisíce nevinných lidí bosenských Muslimů a Chorvatů se stali oběťmi organizovaného a systematického násilného vysídlování z území, které si nárokovali Srbové. „Naše vedení, kterého jsem byla nezbytnou součástí, učinilo z bezpočtu nevinných lidí běžence... Dokonce mezi našimi lidmi se již říká, že v této válce jsme ztratili noblesnost našeho národního charakteru. Přestali jsme respektovat lidskou důstojnost druhých. Ačkoliv jsem byla opětovně informována o obviněních z krutého a nelidského chování vůči nesrbskému obyvatelstvu, odmítala jsem to akceptovat a dokonce jsem to ani nenechala prošetřit. Byla jsem si jistá, že Srbové by nebyli takovýchto činů schopni.“ Dále obžalovaná uvedla, že během dvou dnů jejího procesu vyslechla litanie o utrpení postižených. Proto akceptovala svoji odpovědnost za shora uvedené zločiny. Řekla: „Vědomost, že jsem odpovědná za takovéto lidské utrpení a za poskvrnění charakteru mých lidí (myšleno bosenských Srbů) bude vždy se mnou. **Existuje spravedlnost, která vyžaduje položit život za každý nevinně zmařený život a smrt za každou zaviněnou smrt. Nejsem schopna dostát těmto požadavkům spravedlnosti,** a proto mohu udělat jen to, co je v mé moci, a to je udělat pravdivý závěr o svém jednání a tuto pravdu přiznat a přijmout odpovědnost. Doufám, že Muslimové, Chorvati a dokonce i nevinné srbské oběti se nenechají ovládnout hořkostí, která často přeroste v nenávist a ve svých koncích je sebedestruktivní“. Obžalovaná dále pokračovala, že se sice separovala od ostatního vedení, ale že již bylo příliš pozdě.

„Byla jsem varována, že toto není pravý čas a místo mluvit pravdu. Bylo mi řečeno, že musíme čekat až ostatní akceptují svůj díl odpovědnosti za své činy. Ale já věřím, že neexistuje místo ani čas, kde není správné mluvit pravdu.... I druzí musí posoudit své vlastní chování. Musíme žít ve světě a ne v jeskyni (a cave). Pokud jde o mne, jste to vy, členové tohoto trestního senátu, kteří máte odpovědnost soudit. Je na vás, soudcích, prokurátorech a vyšetřovatelích, abyste použili svých pravomocí a přinesli spravedlnost všem stranám konfliktu a tím dovršili misi, pro kterou byl tento tribunál ustaven“. Ve svém rozsudku

musíte nalézt spravedlnost, kterou tento svět může nabídnout, ne pouze pro mne, ale také pro nevinné oběti této války.“¹⁶

III. kapitola o národním usmíření

1. Jihoafrická komise pravdy a usmíření – zkušenosti

Přejato z expertní svědecké výpovědi dr. Alexandra Lionela Boraina v procesu¹⁷ s bosenskosrbskou prezidentkou Biljanou Plavšič.

Dr. Borain hlava metodistické církve v JAR vyrůstal v období apartheidu a zkušenosti s nespravedlnostmi tohoto období ho zavedly do duchovní služby své země a rozhodnutí proti apartheidu bojovat. Ve snaze o nápravu vstoupil do politiky, ale po 12 letech zjistil, že změny z této půdy nejsou možné, protože JAR se v mezidobí stala vojenským státem. V r. 1995 ho prezident Mandela požádal, aby se ujal předsednictví v Komisi pravdy a usmíření (The South African Truth and Reconciliation Commission). V této pozici úzce spolupracoval s biskupem Tutu.

Později vyučoval právo na právnické fakultě (NYU), nejdříve v plném úvazku a později, kdy začal publikovat (Country Unmasked), v úvazku částečném. Ve své publikační činnosti si zejména všímá práce a důležitosti Komise pravdy a usmíření v jiných částech světa. „Centre for Transitional Justice“, které založil, pracuje v 15 různých zemích, nejen v Africe, ale i v Latinské Americe na Balkánu v Severním Irsku a v Jižní Asii. Před ICTY se měl zaměřit na přínos v usmíření v bývalé Jugoslávii, způsobený Mrs. Plavšič, uznáním viny a osobní odpovědnosti za zločiny spáchané v Bosne a Hercegovině. Dr. Borain se zejména měl vyjádřit ke svým obecným zkušenostem s faktem uznání odpovědnosti v procesu usmíření: „Pokud jde o mé zkušenosti přiznání a přijetí odpovědnosti za hrůzné trestné činy, mohou mít transformativní a traumatický vliv na pachatele, ale také na oběti a širší pospolitost. Takové přijetí odpovědnosti, ať už je to o uznání viny před soudem anebo před jiným fórem, může být důležitým faktorem podporujícím usmíření za současného vytváření prostoru pro nové postoje a chování.“ Systém trestní justice neslouží pouze retribuci, ale musí také přispívat k bezpečnosti a klidu ve společnosti. ICTY byl zřízen nejenom proto, aby určoval vinu nebo nevinu individuálně obviněných osob, ale „také, aby přispíval k znovuoobnovení a udržení míru“. To znamená přispívat v širším smyslu k otázkám

¹⁶ Case No IT-00-39&40-Záznam z otevřeného jednání str. 609-619. Volně přeloženo autorkou.

¹⁷ Prosecutor v. Biljana Plavšič (Case No IT-00-39&40/1-S – záznam z ústního jednání ze dne 17.12.2002 str. 586-608). Volně přeloženo autorkou.

odpovědnosti, usmíření a otevření společnosti k odhalení pravdy, které jsou v pozadí za d'ábelskými zločiny spáchanými v bývalé Jugoslávii.

Mrs. Plavšič byla prezidentkou a přiznala svoji vinu. za zločiny spáchané ve více než 30 municipalitách v Bosně v r. 1992. Uznala odpovědnost, kterou mnoho srbských politických představitelů - lídrů stále popírá. Seznam zločinů zní jako litanie smrti: vraždění bezbranných civilistů, mučení, psychické zneužívání, sexuální násilí, násilné vysídlování celých komunit, detenční tábory v nelidských podmínkách s mnoha zavražděnými a úplná likvidace celých vesnic.

Na otázku, jakou důležitost je možno přičítat faktu uznání viny Mrs. Plavšič, dr. Borain řekl: „Poněvadž jde o vysokou politickou představitelku a srbskou nacionalistku, její zpověď přináší velmi zásadní zprávu o trestním charakteru akcí, do kterých byla zapojena. Tím byla vyslána mocná zpráva o legitimitě tohoto tribunálu a o jeho funkcích. Je důležité, že Mrs. Plavšič dobrovolně přijela do Haagu a předstoupila před tribunál. Dále je nesmírně důležité, že se omluvila a vyzvala další lídry, aby zhodnotili svoje chování v konfliktu a svoji odpovědnost. Akceptování odpovědnosti demonstruje obětem, že alespoň někdo uznal jejich osobní utrpení. Mrs. Plavšič udělala tento první krok, tak odlišný od ostatních vysoce postavených politiků z bývalé Jugoslaviie“.

Nelze ani zapomínat na její roli koncem války, kdy se snažila implementovat Dayton Peace Accords. Její role, kterou se snažila odvrátit svůj národ od divokého nacionalismu, který sama pomáhala pěstovat, musí být uznána jako velmi důležitá v sérii kroků nápravy. K hodnocení pozice poškozených, kterou hrají v procesu uznání odpovědnosti a sjednávání spravedlnosti, bylo dr. Borainem uvedeno: „Můj názor je, že oběti zločinů by měly být v centru pozornosti. Je obecným problémem, že postižení nejsou v oblibě. Proč? „*Protože pláčí, aby se domohli slyšení.*“ V trestní justici je obtížné nalézt čas, energii a místo, kde by mohly být oběti zločinů slyšeny, protože je jich mnoho, a proto jsou často odsouvány na okraj – jsou marginalizováni. Přesto plné spravedlnosti nemůže být nikdy dosaženo, pokud je proces nápravy organizován na úkor poškozených. **Oběti zločinů musí být slyšeny, je to imperativ pro usmíření.** Pokud není tohoto dbáno, může být proces usmíření snadno znehodnocen.

Jihoafriická Komise pravdy a usmíření (dále jen Komise) byla komisí a ne soudem. Nelze zaměňovat tyto dvě instituce. Komise nemá tak silné pravomoci jako soudy. Nemůže lidi odsoudit a zavřít do vězení. Nemůže ani vymáhat svá doporučení. Na druhou stranu však může, mnoho jiného. Shromažďovat, organizovat a uchovávat evidenční důkazní materiál pro svoji potřebu, ale i pro případné trestní vyšetřování a působit jako veřejná platforma pro oběti

zločinů, aby mohly být veřejně slyšeny. V JAR bylo slyšeno 22 000 obětí. Komise rovněž může dělat důležitá doporučení, která se týkají nápravy křivd a s tím souvisejících právních a institucionálních reforem. Komise v JAR měla jednu výjimečnou pravomoc, kterou jiné komise nemají. Mohla udělovat amnestii pachatelům politicky motivovaných zločinů. Byla to pravomoc důležitá, ale také velice kontroverzní. Zdálo se, že nebudou žadatelé o amnestii před Komisí, ale překvapivě Komise obdržela 7 000 žádostí. Byl to přístup „mrkve a klacku“ (u nás „cukr a bič“). Zákonnou podmínkou udělení amnestie bylo, že žadatelé nesmí ze své viny nic zamlčet (musí složit plné vyúčtování svých činů) a jestliže soudci Nejvyššího soudu, kteří zasedali ve výboru pro amnestii, cítili z jakéhokoli důvodu, že výpověď nebyla úplná, amnestie byla odmítnuta.

Pokud jde o otázku vlivu uznání odpovědnosti a viny na kategorii postižených či skupinu pachatelů, uvádí dr. Borain následující: „Je to jednoduché a stejné všude na světě. **Oběti kladou jednoduché otázky, chtějí vědět: Co se stalo? Proč se to stalo? Kde jsou hroby jejich blízkých? Pachatelé předstoupili před Komisi a prezentovali vesměs příšerné příběhy o svých činech.** Postižení měli možnost dostavit se na amnestijní slyšení, zajišťovala se jim doprava a další potřeby. Tímto způsobem, prostřednictvím osobní prezentace příběhů na veřejnosti, došlo k **přerušení mlčení**. Je logické, že pachatelé, kteří takto předstupovali a zpovídali se ze svých zločinů, očekávali také něco pro sebe. Bylo to quid pro quo - služba za službu. Doufali, že při úplné zpovědi nepůjdou do vězení. Bylo překvapující, jak mnoho pachatelů učinilo výpověď a omluvilo se. Mnoho se jich při podávání veřejného svědectví doslova zhroutilo a žádali Komisi, aby zorganizovala kontakt mezi nimi a těmi, kterým ublížili. Někteří postižení odmítli, jiní souhlasili. Byla to národní katarze. Dá se říci, že to byl mocný úder do ztracené paměti v mé zemi“.

Z dalších zkušeností dr. Boraina:

East Timor

Méně nebezpeční pachatelé se mohli vyhnout trestnímu stíhání, pokud se zúčastnili usmiřovacího procesu na úrovni komunity, kde žijí, pokud se vyznají, omluví se a souhlasí, že se podrobí veřejné službě, jako aktu usmíření.

Vyznání, provinění a omluva musí být doprovázena vhodným postihem, jinak ztrácí svoji hodnotu a stává se levnou. Uznání odpovědnosti redukuje napětí a případně i zabraňuje pokračování v násilí. Bezpochyby připuštění odpovědnosti vysoce postavených civilních nebo vojenských lídrů snižuje tenzi v celé společnosti a uvolňuje kruh násilí a mlčení.

Německo

Procesy na domácí půdě, uspořádané ještě po r. 1960, umožnily mezinárodnímu společenství a těm, co přežili holocaust, vidět tuto zemi jinak, v daleko pozitivnějším světle.

Chile

Přijalo kompenzační a reparační programy pro rodiny zavražděných a zmizelých, což přispělo k větší důvěře ve stát a ve společnost, kladně a ozdravně působilo i vyřazení z pozic, těch co zneužívali moci.

Kdekoliv na světě je jeden a pouze jeden zorný úhel, který se jeví jako nesmírně důležitý ve vytváření klimatu, ve kterém lidé mohou opět začít koexistovat, žít společně. Ukončit zapírání a vyřknout pravdu.

IV. kapitola Charakter zločinů komunizmu

Má-li moje prezentace vyústit v závěr, jak zacházet s komunistickými zločiny v bývalých komunistických státech, pak bych uvedla následující:

1) Válka v bývalé Jugoslávii trvala 5 let a skončila v prosinci 1995¹⁸ a přinesla podle odhadu
200 000 obětí.

2) Druhá světová válka, která je označována jako nejsmrtonosnější konflikt v historii si vyžádala, podle odhadu

60 000 000 obětí.

„Nacismus byl odsouzen při mezinárodním soudním procesu v Norimberku jako zločinecká ideologie a celým světem zavržen, jeho nositelé byli exemplárně potrestáni a nacistické zločiny jsou nepromlčitelné, aby se zdůraznila jejich ďábelská povaha.“

3) „Komunistická ideologie, v jejímž důsledku byly napáchány zločiny srovnatelné s nacistickými, mezinárodním společenstvím odsouzena nebyla“, ačkoliv její bilance je děsivá.¹⁹

100 000 000 obětí²⁰ bez války.

¹⁸ Trvání války: Slovinsko červen 1991 10 dní, Chorvatsko červenec až prosinec 1991 6 měsíců, Bosna březen 1992 až prosinec 1995 4 roky

¹⁹ „Výjimečná pozornost, věnovaná Hitlerovým zločinům je zcela oprávněná. Vychází z vůle přeživších k výpovědi, z vůle badatelů pochopení i z vůle morální a politických autorit k potvrzení demokratických hodnot. Proč je však ve veřejném mínění tak slabý ohlas na svědectví o komunistických zločinech?“ Citováno z Černé knihy komunizmu I, str. 26, Paseka, 1999

Což opravdu každý z nás a celé mezinárodní společenství neví, že v zemích jako bývalý Sovětský svaz, Čína, Vietnam, Kambodža, Východní Evropa a dalších... probíhal po celá desetiletí vnitřní destruktivní konflikt, kde vládnoucí fanatické komunistické strany a jejich aparát doslova masakrovaly vlastní civilní obyvatelstvo a uváděly celé národní, etnické, náboženské a třídní skupiny do genocidních podmínek.

a) Na nastolení spravedlnosti není nikdy pozdě, ale plynutí času působí kontraproduktivně proti jejímu zjednávání. Oběti umírají a stárnou a přesnost jejich paměti bledne a oslabuje přesvědčivost jejich svědectví. Ke spravedlnosti mohou přispět:

- soudy mezinárodní,
- soudy národní, .
- přiznání viny před soudem,
- komise pravdy a usmíření, jako jiná platforma k přiznání viny.

b) Pokud jde o Českou republiku, je škoda, že zákon o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu (č. 198/1993 Sb.) nebyl využit efektivněji, nejen pokud jde o běh promlčecích lhůt, ale zejména k tomu, aby svým burcujícím obsahem podnítil politickou vůli k určení specializované, dostatečně kvalifikované skupiny vyšetřovatelů, státních zástupců a soudců k urychlenému zjednání nápravy.

c) K otázce odpuštění a usmíření uvádím, že jen oběti mají právo odpouštět křivdy na nich spáchané. Jen oběti mají právo vést tlustou čáru za minulostí, a to vždy jen a jen za bezprávím na nich spáchaném. **Nikdo jiný toto právo nemá!** a pokud si ho někdo přisvojí, účty postižených zůstávají nadále otevřené a nevyrovnané.

Budu-li parafrázovat prohlášení prezidentky B. Plavšič, kterým přiznala v závěrečné řeči svoji odpovědnost (v 72 letech věku) před svým odsouzením v Haagu, pak bych uvedla: Každý, kdo úmyslně zmařil nevinné životy jiných, má pouze svůj jeden život, aby za svoje jednání zaplatil a i kdyby dal svůj život k dispozici, nemůže odčinit smrt desetitísiců, statisíců a milionů. Proto mu nezbyvá nic jiného než přiznat pravdu a

²⁰ Černá kniha komunizmu I, autoři Stephane Courtois, Nicolas Wert, Jean-Louis Panné, Andrzej Paczkowski, Karel Bartošek, Jean-Louis Margolin.

požádat pokorně o odpuštění. Pokud je mi známo, žádní jednotliví členové komunistických stran, ani jejich organizace, to dosud neučinili.

- d) Civilizovaná společnost, která (správně) bere výkon spravedlnosti z rukou oběti a ruší zákon odvety „oko za oko, zub za zub“, je povinna k výkonu spravedlnosti přistupovat odpovědně a proporcionálně. Slovy dr. Boraina „oběti musí být slyšeny, je to imperativ“. Oběti komunizmu slyšeny dosud nebyly.

Osobní zamyšlení závěrem

Můj mandát soudce v Haagu trval 3 roky v letech 2001 a 2004.

Není lehké stát dokumentovanému násilí tvář v tvář, protože i soudce je člověk, kterého násilí zraňuje. Osobně jsem si, ale připadala „vyznamenána“, že patřím k těm co mohli přispět alespoň částečně k průchodu spravedlnosti, která je tak důležitá pro ty, kteří hrůzy přežili. Přitom mnozí z nich nemají dosud ani možnost navštěvovat hroby svých blízkých, dětí, manželů, rodičů, sourozenců. Soudce je blíže spravedlnosti, když je schopen empatie. Nesmí být duchem nepřítomen, když oběť v roli svědka před ním popisuje hrůzy, které zažila, když byla znásilňována, když před ní svázali, polili benzínem a upálili její matku. Oběti již tím, že své hoře sdělují soudcům, prodělávají svoji terapii, splní dluh vůči svým mrtvým. Soud naslouchá a vyvodí závěry. Bez odsouzení zločinů nelze očekávat ani budoucí usmíření v oblasti bývalé Jugoslávie, ani nikde ve světě, kde došlo a stále dochází k zločinům proti humanitě...